



לדור ולדורות



מרכז מורשת הרב נסים

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

רח' זבוטינסקי 44 י-ם ע.ר. 7-491-002-58 טלפקס: 5637524

יוצא לאור בסיוע המשרד לשרותי דת

העורך: הרב שמואל כ"ץ



המשרד לשירותי דת

הזכרת גשמים

חודש חשוון נקרא בתנ"ך 'ירח בול'. כך נאמר במלכים א (ו, לח) "וּבִשְׁנֵה הָאֶחָת עֶשְׂרֵה בְּיָרַח בּוֹל הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי". אם כן, יש לנו מניין כפול של מספר החודשים ושמות החודשים. מספר החודשים נועד להזכיר לנו את יציאת מצרים. החודש הראשון הוא החודש הראשון ליציאת מצרים, השני, השלישי וכן הלאה, ואילו שמות החודשים שעלו עם ישראל מבבל נועדו להזכיר את הגאולה מבבל – באמצעות שמות החודשים. אבל מהו השם הזה 'בול'? פירשו המפרשים מדוע נקרא חשוון בשם זה. לפי רש"י

(שם): כי בחודש זה העשב המספוא אשר בבית. ויש מתחילה החרישה אנחנו רגילים לקרוא עוד מילה אחת 'מר-נקראת מר "הן גוים פמר בחודש זה לגשמים. כדאי גשמים יש לנו כבר בשמיני ומשיב הגשם'. אבל לשאול שואלים 'ותן טל ומטר' עד משנה ג) מנמקת את זה גמליאל: "בשבעה בו", 'ט"ו יום אחר החג, כדי ממתני אנו דואגים שאחרון שבישראל יגיע לנהר פרת? אנחנו יודעים 'שלא תשמע באוזניך תפילת עוברי דרכים' שאם כמה עוברי דרכים הולכים, ומאידך גיסא הארץ מצפה לגשמים איך נוכל להתחשב בבקשות הפרטיות? יש דבר מעניין בהלכה שבא להדגיש את העניין הציבורי. בהלכה נאמר (שולחן ערוך, אורח חיים סימן קיד) שאסור להזכיר את הגשם עד שיזכיר שליח ציבור, כלומר אדם לא יכול לומר 'משיב הרוח' לפני ששמע את ההזכרה הציבורית. מדוע נקבעה הלכה זאת? היא נועדה להדגיש את הערך הציבורי ואת חשיבות הגשמים לכל ישראל. לכן, מתמיה אף יותר הנימוק הזה שבמשנה: "עד שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת", אבל אם המשנה הזכירה זאת, נראה שגם זה אינו עניין פרטי אלא עניין כללי.

גיליון חשוון תשע"ט

הזכרת גשמים

תגובה על הפגיעה בכבודה של מועצת הרבנות הראשית

בקשה להשתתף בכינוס הארצי של רבני ישראל שידון בעצמאותה של הרבנות הראשית

על מצב הדת והחינוך במדינת ישראל

נשווה זאת להבאת פירות הביכורים הנמשכת מן העצרת ועד החג. בתקופה זאת, שבה נערך המצעד הגדול והנפלא של פרות ארץ ישראל לספר בשבחה של הארץ, אנחנו קוראים את פרשת הביכורים כדי להגדיל את המעמד, לפאר ולרומם אותו: 'מעצרת ועד החג מביאים וקוראים', אבל 'מהחג ועד חנוכה מביאים ולא קוראים', כי כבר אין כל כך הרבה פירות. וכשמעטים הפירות אין לספר בשבחה של ארץ ישראל. אם כן, כשאנחנו מדברים על הצעדה הנפלאה של עולי הרגלים אנחנו גם דואגים לאלה שבאו לספר בשבחה של הארץ והביאו את פירותיה, וצריך לדעת שעד שלא נגמר התהליך הקודם אי אפשר להתחיל בתהליך החדש. כלומר, איננו יכולים להתחיל בשאלת גשמים לפני שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת. הם, עולי הרגלים, שבאו לספר שבחה של ארץ ישראל, והסימן הזה הוא לא סימן חיצוני – הוא סימן מהותי – לכן, צריך לגמור את המסלול של הבאת הפירות ושבח הפירות של השנה שמסתיימת ועוברת ובמסלול של התחלת השנה החדשה – להתחיל רק לאחר שאחרון העולים שבישראל יגיע לנהר פרת. יש לשים לב שמדובר כאן על נהר פרת. לא מדברים כאן על הגולן אלא על מרחב גדול יותר – עד קצה האופק שלנו. בכל אופן, התזכורת ההלכתית היא לא בגבולות הללו שמתמקחים עליהם כיום, אלא אנו מתפללים על גשמים באותו שטח של הארץ שאנו מקווים שנזכה לו: "עד שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת"

הרב עוזי קלכהיים, ארץ מול שמיים: מדרשי גשם ארץ-ישראליים, עמ' 103-105



הרב נסים חוזר משליחות מטעם הרבנות הראשית ליהדות התפוצות. מאחוריו, אשתו הרבנית ויקטוריה.



הרב נסים נואם בפתיחת ועידת תנועת החרות. משמאלו: מנחם בגין, יעקב מרידור, אברהם דרווי ואריה בן אליעזר.

דרישה חוזרת להתנצל על הפגיעה בכבודה של מועצת הרבנות הראשית

ב' דר"ח אלול תש"ך

לכבוד מר גדעון האוזנר, יצ"ו
היועץ המשפטי לממשלה,
ירושלים.

מר האוזנר הנכבד, תשובתך למכתבי מיום אתמול, שבו תבעתי עלבונה של מועצת הרבנות הראשית לישראל, על הדברים שהשמעת נגדה, הפליאתני מאד. לא זו בלבד שלא תיקנת את המעוות, אלא הנך חוזר ונאחז בסבך עובדות מסולפות ואינך שב מדרכך לקבוע זאת ללא בדיקה. ראיתי מתשובתך, שמצד אחד הנך מנסה להתחמק מדברים מסוימים, ומצד שני הנך נשען על עובדות בלתי בדוקות. ואשיב על ראשון ראשון:

א. במכתבי הבאתי דברים שנאמרו בשמך שהפרטיכולים של מועצת הרבנות "זוייפו או סולפו", ובתשובתך אתה טוען שהסקת שפרטיכול אחד מסולף מבלי שהשתמשת בביטוי מזוייף ומבלי להתנצל על ההכללה והביטוי, ולא מצאתי כל רמז שהנך חושב להודיע לבית המשפט שהנך חוזר מדברך.

ב. טענת בביה"מ כי במקום שנאמר שהרב ע. הדאיה "נמנע", צריך להיות "מתנגד". ובמכתבך אתה כותב שכמה דברים שאמר הרב הדאיה בישיבת המועצה לא נרשמו בפרוטוקול. אכן, הרב הדאיה ביקש וחזר וביקש מחמת שהוא ירא שמשרד הדתות ירע לבנו, שהוא פקיד במשרד זה, לבל יירשמו דבריו והתגובה עליהם בפרוטוקול. ולא זו בלבד, הוא עמד על כך שהפרוטוקול ייחתם בעת הישיבה, למען יהא לבו שקט שדבריו לא נכללו בו. הוא קרא את הפרוטוקול בעיון וחתם על חמשה העתקים, וכן עשו כל יתר חברי המועצה שנכחו בישיבה. (ואעיר הערת אגב: כלום פרוטוקול אינו אלא סטנוגרמה?)

ג. המכתב שלדברך נמצא בידיך בחתימתו של הרב הדאיה "המאשר" את מה שאמר בישיבה, לא מובן למה נמנעת מלהגישו לביה"מ כדי להוכיח את "האשמתך". אבל אניח שאלות אלו ואתפוס רק אחת: כלום מכתב, שנלקח בזמן שנלקח, כוחו יפה מפרוטוקול שנכתב ונחתם במעמדו של האומר ובנוכחות כל חברי מועצת הרבנות שהשתתפו בישיבה? ואם אתה מסיק כי פרוטוקול כזה יכול להיות מסולף – למה לא ייראה בעיניך כל מסמך אחר מסולף, לרבות אותם "מכתבים" שאתה מנסה להסתמך עליהם? האם לא ידוע לך שאין אחרי חתימה ולא כלום? אין לי אלא להליץ עליך שדברים שאמרת בביה"מ אמרת בטרם ידעת כי הפרוטוקולים נחתמו עלידי כל הנוכחים.

ד. חמורה פי כמה הטענה, שנציג הרבנות היה צריך לבוא ולהיחקר על אמיתות תוכנם של הפרוטוקולים, בשעה שאתה כמשפטן יודע שמשא ההוכחות על טענה חמורה זו מוטל על מי שהשמיע אותה, ואתה לא הבאת בפני ביה"מ כל שמץ של הוכחה וראיה כדי שיהיה צורך לבוא ולהוכיח אמיתות נוסחו של פרוטוקול. כלום יכול יועץ משפטי לממשלה, ואתה אינך עו"ד, ב"כ של אחד הצדדים, לנהוג בצורה זו כלפי כל טענה ללא הוכחות על מסמך ממשלתי שהוא מזויף, לדרוש שחותמיו או נציגם יבואו להתגונן בפני עלילה כזו. דומני שהנך נוטל על עצמך אחריות ללא תקדים בצעד זה בחיינו הציבוריים.

ה. לא אבין הערתך, כי הפרוטוקולים נמצאו ל"פתע" בתיקו של עו"ד א. שפאר, ב"כ של הצד שכנגד במשפט זה. ב"כ של הרב חוגי עבודי הציג בפנינו מסמך שבו נאמר שב"כ משרד הדתות, דהיינו מר האוזנר, מבקש

לחקרו ודורש שיביא עמו את הפרוטוקולים של מועצת הרבנות הראשית. לאחר שהיה לנגד עינינו מסמך זה, והואיל ואתה דרשת זאת – לא מצאנו כל סיבה שלא למסור בידיך את הפרוטוקולים.

1. ראיתי שהנך מתרעם על כך שמועצת הרבנות הראשית לא ייפתח כוחך לייצגה במשפט זה. יהא ברור הדבר שמועצת הרבנות דנה בבג"צ משנודע לה שהנך מייצג את משרד הדתות, ולאחר שהיה למראה עיניך תשובתך וההצהרה שניתנה באמצעותך מטעם משרד הדתות, לא רצתה המועצה להעמידך בפני מצב משונה של פיצול האישיות שתטען בעד ונגד אותן הנקודות עצמן. לפיכך נאלצה מועצת הרבנות להסתפק בתשובה קצרה ולוותר על ייצוג של עו"ד.

2. הובא בעיתונים שאמרת כי העובדה שנשיא מועצת הרבנות הראשית חתם על הפרוטוקולים, אין בה ערובה למהימנותם; בזה הטלת דופי בכל הפרוטוקולים של המועצה, ורוצה אני לדעת אם אתה נותן לעצמך דין וחשבון אף על זאת.

לאור כל האמור, חוזר אני עתה ביתר תוקף על דרישתי לתיקון המעוות ללא דיחוי.

בכבוד רב,

יצחק נסים

לדור ולדורות: בקומה זקופה, עמ' רפד-רפז

פניה לרב צבי יהודה קוק להשתתף בכינוס הארצי של רבני ישראל שידון בעצמאותה של הרבנות הראשית

י"ב בכסלו תשכ"א

לכבוד

הגאון הצדיק בנש"ק כמוהר"ר **צבי יהודה הכהן קוק** שליט"א,

ירושלים.

אחד"ש הדר"ג כיאות, ביום א', ט"ו בכסלו ש"ז יתקיים ב"ה הכינוס הארצי של רבני ישראל אשר אני רואה בו כגורלי לעתידה התורני, המוסרי והרוחני של הרבנות הראשית לישראל.¹ אני פונה אל כת"ר לעטר את הכינוס בנוכחותו ולשאת בו את דברו. בטוחני שדבריו, אשר משקלם המוסרי הרם נודע בקרב הציבור כולו, יתרמו תרומה גדולה להאדרת משמעותו של הכנס, ולחזק את העומדים על משמר כבוד התורה. מתוך חרדה על מורשתם של הרבנים תקיפי דארעא דישראל אשר עמדו בראש הרבנות הראשית, ובכותרתם אביו, הגה"צ מרא דארעא דישראל זצ"ל,² אני מבקש מכת"ר שיאות לפנייתי וישמיע את דברו.

ביקרא דאורייתא

יצחק נסים

לדור ולדורות: בקומה זקופה, עמ' רפח-רפט

¹ בכינוס שהתקיים בבית-הכנסת הגדול בתלאביב, השתתפו כ-400 רבנים מכל רחבי הארץ, כמעט כל הרבנים שכיחנו בתפקיד של רב מקומי או דיין. הרבנים מחו בתוקף על ניסיונות פוליטיים להתערב בבחירות לרבנות הראשית ולפגוע במעמדה. ראש ישיבת 'מרכז הרב', הרב צבי יהודה הכהן קוק, השתתף בכנס ונשא נאום תקיף ונמרץ אשר עורר הדים רבים. הנאום נדפס בספרו לנתיבות ישראל, ח"א, עמ' 234 (מהדורת תשכ"ז).

² הראי"ה קוק עמד יחד עם הרב יעקב מאיר בראש הרבנות הראשית, שנוסדה בט"ז באדר א' תרפ"א.

על מצב הדת והחינוך במדינת ישראל

1. על המצב הדתי ועל מצב החינוך בישראל

אנו ראינו בתקומת ישראל על חלק מארצו ובקיבוץ הגלויות שבא בעקבותיה, כהתגשמותם של מאוויים דתיים של אישי ישראל ותפילתם שהיו מפכים בעוז לאור חזונם של נביאי ישראל. לכן היתה צפייתנו כי ארחות המדינה והנהגתה יהיו מושתתים על יסודות התורה ומסורת ישראל המקודשים, ולא זכינו לכך.

איני רוצה לאמר שהאכזבה, שהיא נחלת כל יהודי שומר מסורת, מעוררת יאוש. אדרבה, כמה מיסודות המשפט העברי קובעים ומחייבים במדינה. אזכיר במיוחד את דיני האישות היהודיים שהם הגורם המשותף והמלכד את כל חלקי האומה. נראה לי כי בהתלכדותם ובהתארגנותם של כל הנאמנים לדבר ה', שלדעתי הם רוב מניינם של תושבי ישראל, ניתן להשיג עוד הרבה ולהשתית את צביון המדינה על מורשתנו הלאומית.

באשר לחינוך, ניכרת הטבה ידועה בשטח זה. ניתן לאמר שכל נערי ישראל לומדים בספר הספרים. יש לנו השגות על צורת הלימוד הנהוגה בזרמים חינוכיים שונים, אך מורגש שהצמאון לדבר ה' הולך וגדל והרצון לידיעת היהדות מתגבר, לנוכח הריקנות והמשבר האידיאולוגי בו נתונים אלה שדגלו בתורות זרות בני חלוף. אך עוד רבה הדרך עד להשגת השאיפה של "וכל בניך למודי היי"י".¹

אולם יש בישראל קרן אור זורחת שעתידה להרים קרנה של תורה, והוא התרבות ספסלי בתי-מדרשות שלומדים בהם במסירות ובהתמדה.

2. על השאלה "מיהו יהודי" ועל ענייני הקבורה

מוזר היה הניסיון מצד הממשלה להחליט לעקור את סמכות ההלכה לקבוע מיהו יהודי. זוהי שאלה הנוגעת לשרשה של היהדות, והיא עלולה חלילה לסכן את ייחודנו הלאומי ואת אחדות העם.

לא פיללנו ששאלה זו תתעורר אי-פעם, כי ברור היה שבשאלה זו מכריעה ההלכה שהיא לעולם קיימת, לעומת החלטה ממשלתית העלולה להשתנות משיבת ממשלה אחת לישיבה שניה. שהרי יכול להוצר מצב שבו ייחשב אדם יהודי לפי החלטה ממשלתית אחת ונוצרי לפי החלטה שנתקבלה במועד אחר, ואין צורך לאמר כמה מגוחך הדבר. יתר על-כן שאלה זו נוגעת ליהדות בכללה, ולא לחלקים מסוימים מן העם הסמכות להכריע בה. בעוד שההלכה משותפת לעם ישראל בארץ ובגולה, הרי שחוק המדינה מחייב את תושבי ישראל בלבד.

באשר לענייני הקבורה. מסורת קדומה היא בישראל שעניינים אלה נקבעים לפי כללי הדין וההלכה המקפידים על כבוד המת לבל ייפגע, והם לבשו מעטה של קדושה. החלטת הממשלה להפוך את הקבורה לחילונית, יש בה משום זלזול במסורת זאת.

3. על הביקורים בקיבוצים

ההתבדלות וההתרחקות שהיתה תקופה ממושכת בין חלקי האומה, יצרה אייהבנות ותהום פעורה. ההידברות היתה על גבי העיתונות, שמטבע הדברים מתלווים אליה יצרי התנצחות מזיקים, אך לא פנים אל פנים. בביקורי בקיבוצים ניסיתי לפרוץ דרך חדשה של הסברה של שיג ושיח בין חלקי האומה. ולכשנפגשים, נראה שהתהום הפעורה שנצטיירה במוחותינו היא מוגזמת. הוכח שיש נכונות ידועה להבין, לשמוע ולדעת. קיימת ריקנות המעיקה, הפושה כעת בצבור הרחב, והתהייה רבה. צריך לדעת לנצל תופעות אלה ולכוון את התוהים לאפיק הנכון. אם נדע להסביר את עקרונות היהדות ואת המאור שבהם² לאלה שסטו מאורח חיים מסורתי. מורגשת פריחת ניצניה של התעוררות רוחנית מהבחינה הדתית, וביקורים תכופים במרכזי החילוניות עשויים להצמיח פירות מבורכים. בעקבות הביקורים בקיבוצים נוצר קשר ומגע עם מרכזים אלה, ומספר ניכר של משקים קיבלו על עצמם ליחד תפילות (לאחר שקיבלו מאתנו ספריתורה וספרי קודש אחרים), לקבוע מזוזות, לקבל שוחט, ולהגביר הידיעות ביהדות.

4. על הרבנות הראשית ותפקידיה

הרבנות הראשית לישראל היא הרשות הדתית העליונה בישראל, וסמכותה נובעת על העולם היהודי כולו. תפקידיה של הרבנות הראשית צריך להיות: פסיקה וקביעת הלכות איסור והיתר, הדרכה רוחנית והשפעה על ארחות והליכות החיים של העם. על הרבנות לעמוד על משמר התורה, לעודד הרבצתה ברבים. תפקיד חשוב נוסף: הדרכה רוחנית ודתית ליהדות הגולה, הדוק הקשרים עמה והוראת הלכה.

5. על החזירים ונייר חדרה

חלק ניכר מהמשקים קיימו הבטחתם לחסל דירי החזירים שבמקומותיהם, וחלק עומד לחסל בקרוב. לגבי השאר, מתנהל משא ומתן ויש מקום להניח כי הוא יסתיים בכי טוב. בנוגע לבית-החרושת לנייר בחדרה, הושג הסדר לפיו אין עובדים יהודיים בשבת.

6. מיזוג גלויות

עלינו להפעיל את מיטב מאמצינו למיזוג הגלויות השונות שעלו ונתקבצו בארץ, אחרת עלול הדבר להתנקם בנו. צריך שכל העדות יפשטו מעליהן מנהגי הגלות וילבשו מחלצות³. יש לאחד את המנהגים ולקבל את היפה והטוב שבהם. ההשפעה צריכה להיות הדדית. לצערנו עד היום לא נעשה די בשטח זה. ופה ושם נראים סימנים של חוסר שיוויון. אך עם זאת ניכרת התקדמות רצינית בכיוון של אחדות אמת, ויש תקווה שאנו צועדים לקראת הטוב. וזה יעמיק ויכה שורשים, אם תעשה פעולה חינוכית והסברתית על החשיבות שבאחדות האומה.

בכבוד רב,

יצחק נסים

לכלל ולפרט: הלכות קצובות, ח"א, עמ' לב-לז

² ראה ירושלמי חגיגה פ"א, ה"ז (1 ע"ב) ובקרבן העדה ד"ה המאור שבה.

³ ראה תשובותיו של הראי"ה קוק בספרו 'אורח משפטי' סי' טז, יז, יח. ובשו"ת משפטי עוזיאל או"ח סי' א. וראה עוד בשנתון 'תחומין' ח"ט עמ' 196-202, ושם הערה 2.